

Горошкіна Олена Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка відділу навчання української мови та
літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
olenagoroshkina@gmail.com

РОБОТА З ТЕКСТОМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: текст, робота з текстом, урок української мови, критерії добору текстів.

Прикметною ознакою уроку української мови є системна робота з текстом, що допомагає здобувачам освіти збагатити словниковий запас, удосконалити якості мовлення, зрозуміти закономірності і правила побудови висловлення, ознайомитися з функційними особливостями мовних одиниць. Саме тому текст упродовж останніх двох десятиліть став основним складником підручника української мови, що забезпечував комплексну реалізацію завдань освітнього процесу.

Методика роботи з текстами на уроках української мови спирається на загальноновизнані теоретичні засади мовного аналізу, складання плану, конспекту, редагування тексту, конструювання висловлень, стилістичного експерименту тощо.

Сьогодні ситуація істотно змінилася. Державний стандарт базової середньої освіти орієнтує вчителів на формування ключових компетентностей учнів і учениць, що викликане

сучасними життєвими потребами. У школі важливо підготувати дитину до життя в умовах складних політичних, економічних, соціокультурних викликів. Лінгводидакти стверджують, що «ключові компетентності є ключем до успішної адаптації особистості в суспільстві, індикатором, за яким можна визначити готовність і здатність її функціювати в основних сферах життя, наприклад, економічній, соціальній, духовній. З огляду на це має змінитися функція застосування тексту на уроці української мови з інформаційно-репрезентаційної на когнітивно-спонукальну, оскільки знання вже є не самоціллю, а засобом досягнення певної мети [2].

У роботі з текстом особливого значення набуває суб'єктивна оцінка інформації, що спонукає учнів і учениць до інтерпретації, переосмислення почутого або прочитаного, стає поштовхом до власної мовотворчості; виявлення проблеми, порушеної автором, пошук шляхів її розв'язання; висловлення власного ставлення до змісту тексту; осмислення поведінкових моделей персонажів і зіставлення їх із поведінковими нормами нашого суспільства; проведення аналогії з відомими фактами, прикладами з життя людей, історичними подіями, прислів'ями й афоризмами, творами, цитатами з творів, епіграфами; формулювання запитань за змістом тексту; визначення головної й другорядної інформації «переведення» тексту з одного стилю в

інший; переведення тексту в інший формат: таблицю, схему, малюнок та ін.

Ефективним прийомом навчання української мови вважаємо аналіз вірцевого тексту, що дає змогу показати учням, як застосовувати здобуті знання на практиці. Важливо звертати увагу здобувачів освіти на естетику мови тексту, фіксування інформації різними способами, виконання логічних дій (аналіз, синтез, порівняння, класифікування, узагальнення, виявлення тези й доказів; добір власних аргументів; формулювання висновків), Визначення теми, ідеї, основної думки, мікротем, виокремлення ключових слів, аналіз або добір заголовка допомагають виявити рівень розуміння інформації, поданої в тексті.

З-поміж критеріїв добору текстів традиційно визначали наявність мовної одиниці, яку вивчають на уроці, розвивальний, виховний потенціал. На практиці вчителі частіше застосовували художні тексти, бо методика їх аналізу краще розроблена в лінгвістиці й лінгводидактиці.

У попередній публікації ми визначили критерії добору текстів для проведення уроків української мови на компетентнісних засадах [1]. Зазначимо, що доцільно брати до уваги соціальну значущість поданої в тексті інформації, орієнтуватися на освітні, життєві й особистісні потреби учнів,

спонукати їх до роздумів, пошуку шляхів розв'язання порушеної в тексті проблеми, висувати гіпотези та ін.

Для сучасних учнів і учениць необхідно розширювати тематичне поле, щоб зміст прочитаного викликав позитивні емоції, відчуття гармонії з довкіллям, допомагав сформувати оптимістичне світосприйняття, демонстрував схвалені суспільством норми поведінки, популяризував людські чесноти. Сьогодні важливо добирати тексти, у яких ідеться про героїзм українського народу, його кращих представників, щоб сформувати в учнів почуття гордості за свою країну, свій народ, а також відчуття належності до нього.

Модельна програма з української мови (автори – Н. Голуб, О. Горошкіна) в межах соціокультурної змістової лінії пропонує орієнтовну тематику, що допомагає вчителю в доборі й структурно-семантичному розподілі текстів.

На уроках української мови доцільно використовувати завдання, побудовані на основі перерваних текстів, текстів змішаного типу, що містять діаграми, бланки, графіки, мапи, таблиці, малюнки, світлини тощо. Це дасть змогу підготувати здобувачів освіти до участі в міжнародному дослідженні якості освіти PISA.

Системне використання текстового матеріалу на уроках української мови сприяє ознайомленню учнів із особливостями

текстотворення й готує їх до глибокого розуміння текстів різної жанрово-стильової належності, а також створення власних текстів. Саме в процесі роботи з текстом формуються предметна й ключові компетентності учнів, розвивається їхня емоційна сфера й духовний світ.

Література

1. Голуб Н., Горошкіна О. Концепція навчання української мови учнів ліцею. Київ. 2019. 56 с.
2. Попова Л.О. Принципи формування текстотворчих умінь учнів старшої школи. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 22–26.